

Mustafa Acar

Prof. Dr. Aksaray Üniversitesi Rektörü

SORULAR

1. Ne zaman, nasıl, hangi olayların, okumaların, faktörlerin veya kişilerin tesiriyle ve nasıl bir süreçle liberal oldunuz?
2. Liberalleşmeniz fikir, meslek ve sosyal hayatınızda ne gibi tesirlere veya sonuçlara yol açtı?
3. LDT'nin faaliyetlerine nasıl bir süreçle, hangi müşevviklerle, hangi kapasitede ve ne zamandan beri katılmaktasınız?
4. LDT'nin sizin katıldığınız günden bugüne ne gibi gelişmeler gösterdiğini düşünüyorsunuz? LDT nerelerde ve nelerde başarılı, nerelerde ve nelerde başarısız?
5. LDT'nin bir fikir akımı olarak güçlü ve zayıf yanları, avantaj ve dezavantajları neler? Fikir çizgisi; ağırlıklı (siklet merkezi) liberalizm anlayışı; organizasyon yapısı veya yapısızlığı; görünürlük ve bilinirlik, mali güç veya zayıflık; fikir ve kültür hayatına etki; siyasi partilere etki ve önemli gördüğünüz başka bakımlardan bir değerlendirme yapabilir misiniz?
6. Liberal olmanın ve liberal olarak bilinmenin iş ve meslek hayatında sağladığı avantajlar ve dezavantajlar var mıdır? Yaşadığınız kişisel tecrübeleri olabildiğince açık biçimde anlatabilir misiniz?
7. Türkiye'de genel olarak liberal düşüncenin özel olarak LDT'nin geleceği hakkında tahmin ve temennileriniz nelerdir?
8. Liberal düşüncenin daha iyi tanınması ve daha etkili olması için sizce kullanılacak başka yöntemler ve yapılması gereken başka şeyler var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

1. Soru, muhatabının “liberal” olduğunu varsayan bir soru. Kavramsal bir kargaşaya yol açmamak bakımından liberalizmden ve liberallikten ne anladığımızın net biçimde tanımlanması iyi olurdu. İdeolojik yelpazenin öteki alanlarında olduğu gibi, bu alanda da sık sık belirsizliklere, muğlaklıklara ve kavram kargaşasına şahit olabiliyoruz.

Avrupa’da ve Amerika’da liberalizm ve liberaller deyince her zaman aynı şeyler anlaşılıyor. Hele Türkiye gibi kimlik ve ideolojik yönelim konusunda zihin berraklığının henüz yeterince oluşmadığı bir memlekette bu sorun çok daha belirgin. Bir yanda David Hume, John Locke, Adam Smith, David Ricardo, J. Stuart Mill gibi düşünürlerin başını çektiği Klasik liberalizm geleneği, bir yanda daha çok Keynesyen politikalara yaslanan ve devlete müdahaleci ve yeniden dağıtımçı bir rol yükleyen Amerikan liberalleri var. Öte yanda Hayek, Mises gibi düşünürlerin öncülüğünü yaptığı Avusturya Okulu geleneği var. Klasik liberallerin argümanlarını uç noktalara taşıyan ve “anarko-kapitalizm”le dans eden liberteryenler var. Dışarıda durum kabaca böyle.

İçerde ise durum daha da karışık. Bir yanda Mustafa Erdoğan ve Atilla Yayla’nın başını çektiği, Türkiye’de liberal bir düşünce hareketi olma yönünde ilerleyen LDT geleneği var. Bir yanda “liberal sol” adı verilen, çoğu Taraf gazetesi çevresinde toplanan, Marksist-sosyalist-sol bir geçmişten gelip, Türkiye ve dünya deneyimi ışığında zamanla liberal fikriyatla barışık hale gelen aydınlar var. Öte yanda Hürriyet-Milliyet eksenli “merkez medya”da yazıp çizen, esas itibariyle Kemalist, Batıcı, Jakoben bir çizgide ama kendilerini “liberal” gören insanlar, deyim yerindeyse “gardrop liberalleri” var; bunların siyasi yelpazedeki ve akademik camiadaki ruhaşları var. Bu karışık tablonun neresinde durduğumuz önemli. Çekirdekten Kemalist Nadir Nadi’nin “Ben Atatürkçü değilim” sözüne nazireyle, eğer Türkiye’de kendini liberal olarak lanse eden ama darbelerle barışık, devletin bireylerin hayatına ve piyasaya sonuna kadar müdahale etmesiyle bir sorunu olmayan bazı tipler “liberal” ise, “ben liberal değilim” demek gerekir.

Bence liberalizm, özü itibariyle, bir “özgürlük felsefesi”dir, özgürlük ve birey temelli bir ideolojidir; buna bağlı olarak liberal de “özgürlüğü değerler skalasının en tepesine yerleştiren kişi”dir. Bu çerçevede bendeniz, özel mülkiyet-girişim özgürlüğü-serbest ticaret-sınırlı devlet ilkeleri üzerinde yükselen “klasik liberal” geleneği benimseyen, liberal değerleri geleneksel dini-kültürel değerlerimizle meceden bir konumda durduğumu söyleyebilirim. Böyle bir konum, “saf/pür liberaller” tarafından “fazla muhafazakar,” dindar-muhafazakarlar tarafından da “fazla liberal” bulunarak dışlanmaya müsait, “ne İsa’ya ne Musa’ya yaranabilme” tehlikesi olan, riskli bir konum olsa da,

bunun önümüzdeki alternatifler arasında en tercihe değer duruş olduğunu düşünüyorum. Liberal değerlerle tanışma, aşinalık kazanma ve benimseme serüvenimi kısaca şu şekilde özetlemek mümkün.

Köylü çocuğuyum; kapalı bir çevrede, muhafazakar bir kültürel atmosferde yetiştim. Köyden çıktıktan sonra, ilk gençlik yıllarımda, 12 Eylül öncenin kaos ve çatışma ortamında sağa-sola yalpalayarak, çok sıkıntılı şartlar altında büyüdük. Bir süre aileden aldığımız dini-kültürel-muhafazakar değerlerle yatılı okul ortamında bize zorla empoze edilmeye çalışılan ateist-Marksist-sosyalist değerlerin çatışmasını yaşadık. Okumak istediğimiz kitaplar konusunda rahatça tercih yapma imkânımız olmadı. Okulda ayrı bir dünya, yatılı okul pansiyonunda ayrı bir dünya, yaz tatilinde evde ayrı bir dünyaya şahit olduk; bunun yarattığı gerilimleri yaşadık. 12 Eylül darbesinden sonraki dönemde başlayan üniversite yılları bol bol okuyarak, çeşitli çevrelere girip çıkarak, arkadaş çevremizle birlikte memleket meseleleri üzerine kafa yorarak ve edindiğimiz birikim ışığında yolumuzu bulmaya çalışarak geçti. Benim açımdan çok verimli yıllardı. Milliyetçilik, İslamcılık, sosyalizm, liberalizm ve muhafazakarlık gibi başlıca ideolojileri okumaya, anlamaya, kıyaslamaya, yorumlamaya çalıştık. Bazen sabahlara kadar süren tartışmalarımızı hatırlarım. Okulda uygun ortam olmadığı için şehirde, yurtlarda, evlerde, vakıf veya derneklerde “memleket kurtarma muhabbetleri” yaptığımızı hatırlarım. Ankara’ya kıyasla daha zengin bir kültürel-entelektüel atmosfer sunan İstanbul’a çeşitli yazarlar ve çevrelerle tanışmak için yaptığımız seyahatleri hatırlarım. Verimli, heyecanlı, hareketli bir dönemdi.

Üniversiteyi bitirdikten sonra bir süre kamu ve özel sektörde çalıştım, o dönemde de fikir tartışmalarının dışında kalmamaya, zaman zaman yazıp çizmeye çalıştım. Nihayet 1994’te başlayıp 2000’de sona eren yurtdışı maceram da fikri olgunlaşma serüvenim ve bazı tercihlerimin daha da netleşmesi açısından çok yararlı oldu. Türkiye’deki kısır döngünün dışına çıkmak, dünyayı tanımak, kendi memleketine dışarıdan bakabilmek, İngilizce literatür deryasına daha fazla dalabilmek, Amerikan siyasi sistemini, toplumsal yapısını, sistemi güçlü kılan dinamikleri gözlemleme ve tartışmalara katılma imkânı bulmak bilgi, tecrübe, entelektüel birikim ve fikri olgunlaşma bakımından bana gerçekten çok şey kazandırdı.

Fikri arayışımın belirli bir aşamasında her şeyin gelip düğümlendiği temel meselenin “özgürlük” olduğunu fark ettim. Özgürlük olmadan, özgür olmadan insanın kendisiyle veya başkalarıyla ilgili önemli konularda anlamlı bir tercih yapabilmesi de, kendini geliştirebilmesi de, zihinsel anlamda huzur ve sükûna kavuşması da, kendimizi gerçekleştirilememiz de, İslami termi-

nolojiyle söylersek, dünyanın gerçekten bir “imtihan dünyası” olabilmesi de mümkün değildi. Bunu idrak ettikten sonra, elimdeki ve erişebildiğim bütün temel kaynakları, İslam’ın temel metinlerini de, Batılı kaynakları da bu gözle yeniden okudum, üzerinde düşündüm. Bu süreçte benim için köşe taşı sayılabilecek başlıca isimler arasında Doğudan Gazali, İbn Rüşd, İbni Haldun, Ebu Hanife, Vasıl b. Ata (Mutezile), Muhammed İkbâl, M. Akif, S. Kutup, Mevdudi, A. Şeriati, N. Fazıl; Batıdan Adam Smith, David Ricardo, J. Stuart Mill, Hayek, Mises, P. Feyerabend, Karl R. Popper ve Milton Friedman’ı sayabilirim. Bu listeyi daha da kabartmak mümkün belki ama, 20. yüzyıl Türk düşünce dünyasının “kendi semasında tek yıldız”ı Cemil Meriç’i de eklemekle yetineyim.

2. Liberal fikriyat ve değerlerle tanışıp kaynaşmam, benimsemem, gerek fikir, gerekse meslek hayatımda ve sosyal yaşamımda beni daha rahat, kendine güvenen, farklılıklardan gocunmayan, benim gibi düşünmeyenlere karşı daha tahammülkar bir insan haline getirdi. Bu sayede Hakikat’in benim tekelimde olmadığını biliyor, herkese doğru dayatmaya kalkışmanın aslında “yeryüzünde Tanrıçılık oynamak” olduğunu görüyor, herkesi kendi tercihleriyle baş başa bırakmanın en doğru yol olduğuna inanıyorum. Bu sayede herkes kendi akıbetini kendisi hazırlayacak, dünyanın bir imtihan dünyası, hayat “hangimizin iyi hangimizin kötüye yöneleceğinin ortaya çıkacağı bir sınav” olacaktır. Günah işleme özgürlüğünün, iyilik yapmama özgürlüğünün olmadığı bir ortamda kimin iradesine ve nefesine hakim olup kimin olmayacağı, kimin içinden gelerek iyilik yapıp kimin yapmayacağı belli olmayacaktır. Dolayısıyla hayat, ancak özgür bir ortamda, insanların –başkalarının hakkına ve özgürlüğüne tecavüz etmeden- istedikleri gibi davranabildikleri bir zeminde gerçek anlamını bulacak, imtihan dünyasının hikmeti yerine gelecek, herkes kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenecek, çeşitlilik ve farklılıklardan zenginlik doğacak, sonuçta hayat hepimiz için daha anlamlı olacaktır. Bu çerçevede ben, İslamın temel kaynaklarını özgürlükçü bir gözle ve zihniyetle okumaya ve yorumlamaya çalışan biri olarak, liberal fikriyata aşinalığım ve yakınlığım sayesinde kendisiyle ve çevresiyle daha barışık, kimsenin sırtında yük olmamaya, sevdiğine ve sorumluluğu altındakilere hayatı kolaylaştırmaya çalışan bir insan olmaya gayret ediyorum.

3. Doktorayı bitirip, yurda döndükten sonra bir yazı kaleme alıp *Liberal Düşünce* dergisine göndermişim. Yazının akıbetini merak etmeye başladığım günlerde, o zamanki dergi editörü Atilla Yayla’nın, bir akşam sürpriz bir şekilde telefonla arayarak yazımı beğendiklerini, yayımlayacaklarını ve yeni yazılarımı beklediklerini söylemesi, bilimsel çalışma üretmeye teşvik edici sözler sarfetmesi Liberal Düşünce Topluluğu çevresiyle tanışma, yaptıkları bilimsel etkinliklere çeşitli düzeylerde katkıda bulunma sürecinde önemli bir

dönüm noktasıdır. Çok geçmeden yine LDT'nin organize ettiği “İktisatçılar ve Hukukçular Kongresi”ne davet edilmem bu süreci hızlandırmıştır. “Madem ki insanlar bizi adam yerine koyuyor, bir şeyler yapmaya davet ediyorlar, bizim de üzerimize düşeni yapmamız lazım” düşüncesi 2000’li yılların başlarından itibaren izlediğimiz yazıp çizme, makaleler, çeviriler, konferanslar, paneller, sempozyumlar, vb. bilimsel etkinliklere katılımımızı teşvik etmiştir.

LDT çevresiyle temasa geçmem ile ilgili anmaya değer bir hoş anım daha var. ABD’de doktora yaparken okuyup beğendiğim, “memlekete dönünce şu kitabı mutlaka çevirip Türkçe literatüre hediye etmem lazım” diye kafaya koyduğum bir kitabı (Tercih, R. Roberts), Kırıkkale Üniversitesi’nde 28 Şubatçı yöneticilerimizin bir süre kadro vermemesinin de etkisiyle, -“bu adamlarla uğraşmaktansa oturup bilimsel çalışma yapmak lazım” düşüncesinin galip gelmesi sayesinde- Tercih kitabını çevirmeye başladım. Bir noktadan sonra kitabı kimin yayımlayacağı ve telif haklarıyla ilgilenmek gerekiyordu. Kullakları çınlasın, kitabın yazarı R. Roberts’la yazıştım. Kendisi bana “Sevgili Mustafa, bu işler yazar-mütercim arasında halledilemiyor; yayınevleri kendi aralarında hallediyorlar. Senin hemen kendine bu kitabın telif hakkını alıp çevirisini yayımlayacak bir Türk yayıncı bulman lazım” mealinde bir mesaj gönderdi. Meğer ben bu işlerle uğraşırken, kader ağlarını örmekteymiş; aynı günlerde Ankara’nın başka bir köşesinde de Liberte Yayınevi aynı kitabı çevirecek bir mütercim aramıyor muymuş? Atilla hoca “The Choice” diye bir kitap var, iktisadi konuları eğlenceli bir roman gibi işliyor, onu çevirecek bir mütercim arıyoruz” deyince gözlerim parladı. “Ben o kitabın yarısını çevirdim, yayınevi arıyordum!” deyince bu kez onun gözleri parladı. Böylece mütercim yayıncısını, yayıncı mütercimini bulmuş oldu. İzleyen yıllarda Tercih’in yanı sıra Görünmez Kalp (R. Roberts), Küresel Kapitalizmi Savunmak (J. Norberg), İktisadi Düşünce Tarihi (M. Skousen), Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyen (M. Rothbard) gibi çok sayıda kitapla devam edecek çeviri macerası böyle başlamıştı.

4. 1990’lı yılların başlarında M. Erdoğan, A. Yayla, K. Berzeg gibi bir elin parmak sayısını geçmeyecek sayıda insanla başlamış LDT bugün Türkiye’de hatırı sayılır bir düşünce kulübü haline gelmiş durumda. Ulusal ve uluslararası seminerler, sempozyumlar, konferanslar, paneller gibi çok sayıda bilimsel etkinlik düzenliyor; telif ve tercüme çok sayıda kitap yayımlayarak liberal fikriyatın Türk düşünce dünyasında daha iyi tanınır hale gelmesine ciddi katkı yapıyor; internet yayıncılığı yapıyor; üniversite öğrencilerine yönelik çeşitli etkinliklere imza atıyor; Liberal Düşünce adlı uzun soluklu bir dergi çıkarıyor; Türkiye’de özgürlüklerin gelişmesine katkı yapan insanlara “Özgürlük Onur Ödülü” veriyor.. Velhasıl, kültürel-entellektüel alanda önem-

li işler yapıyor. Bence işlerin yeterince iyi gitmediği iki alan kitap yayıncılığı ve “liberal” olmayan kesimlere açılım. Görebildiğim kadarıyla yayıncılık pek profesyonel yapılmıyor. Liberal eğilimli olmayanların etkinliklere katılımı çok sınırlı düzeyde kalıyor, hatta bu açıdan geçmiş yıllara göre bir gerileme var gibi geliyor. Bir de son olarak, bir ara çıkarılan, bence gayet iyi bir çizgi de tutturmuş olan Piyasa dergisinin yayınına son verilmesi isabetli bir karar değil; devam etse daha iyi olurdu.

5. Güçlü yanları: dayandığı fikri zemin çok sağlam; hepimize ekmek kadar, su kadar gerekli olan bir değeri, özgürlüğü ve serbest piyasayı savunuyor. Özgürlüklerin önü açıldıkça, piyasa ekonomisine yöneldikçe toplumun rahatladığı, iktisadi gelişmenin hızlandığı, zenginleşmenin ivme kazandığı görülüyor. Piyasa ekonomisinin teorik olarak da, pratik olarak da alternatiflerinden daha sağlam bir sistem olduğu çok açık; Türkiye'nin bütün ciddi toplumsal sorunlarının düğümlendiği nokta özgürlük sorunu. Bu açıdan LDT çok isabetli bir konumda duruyor.

Zayıf yanları: Türkiye'de değişimin taşıyıcısı temel siyasi aktör olarak AK Parti'nin akıl hocaları ve toplumsal tabanıyla, dindar-muhafazakar aydınlarla iyi bir iletişim kuramamış olması. Böyle bir iletişim bir ara kurulur gibi olmuştu, ama devam ettirilemedi. Oysa bu tür bir iletişim, özgürlükçü ve piyasacı değerlerin toplum tarafından daha kolay benimsenmesini sağlayabilir; Türkiye'nin demokratikleşmesi, sivilleşmesi ve özgürleşmesi sürecini çok daha hızlandırır; sık sık yalpalayan siyasi iktidarın eline de sağlam bir yol haritası verebilirdi.

6. Türkiye gerçek anlamda liberal olmanın veya liberal olarak bilinmenin dezavantajlarının avantajlarından fazla olduğu, zor bir coğrafya. Artık tamamen geride kalmış olmasını umduğumuz 28 Şubat gibi otoriteryen-baskıcı dönemlerde bu olgu çok daha belirgindi. Genelde devletçi-merkeziyetçi geleneğin baskın, otoriter zihniyetin sağcı-solcu her iki kesime de egemen olduğu; onlarca yıldır yetişen nesillerin Kemalist-jakoben politikaların tezgahından geçtiği; Müslümanlığın milliyetçilikle fena halde iç-içe geçmiş olduğu; kollektivist (nasyonalist, sosyalist) ideolojilerin epeyce taraftar topladığı; ilk yıllarında oldukça değişimci-reformcu bir profil çizen muhafazakar iktidarın kolayca otoriter-devletçi bir çizgiye kayabildiği bir ülke burası. Burada “ama”sız, “lakin”siz, kayıtsız-şartsız özgürlüğü savunabilmek, özgürlüğü bir insanlık değeri olarak herkes için isteyebilmek kolay değil. Konjonktür elverişli olduğunda özgürlükçü olan çok sayıda insan olsa da, zor zamanlarda, rejimin vesayetçi özelliğinin baskın olduğu dönemlerde liberal olmak lanetli, cüzzamlı muamelesi görmeyi göze almayı gerektiren, sıkıntılı bir pozisyon.

Nitekim yakın geçmişte Mustafa Kemal'den "bu adam" diye söz ettiği için Kemalist rejim kendisini linç etmeye kalkıştığında Atilla Yayla'ya destek verdiği ve ifade özgürlüğünü savunduğu için, üniversitelerde başörtüsüne özgürlük istediği için, diktatörlüklere ve vesayetçi rejimlere karşı demokrasiyi, içe kapanmaya karşı dışa açılmayı, korumacılığa karşı serbest ticareti, devlete karşı bireyi, kumanda ekonomisine karşı serbest piyasayı savunduğu için insanlar çok eziyetler çektiler, çok baskılar ve zulümlere maruz kaldılar bu ülkede. LDT çevresinde toplanan liberallerin arasında bir sevgi ve itibar kaynağı olsa da, Kemalistler, ulusalcılar, milliyetçiler, İslamcılar, vesayetçiler ve her türden kollektivistler nezdinde pek olumlu çağrışımları olan bir sıfat değil liberal olmak.

7. Özgürlük ve piyasa düşüncesinin bu coğrafyada yerleşip kökleşmesi çok önemli; bu coğrafyanın ve daha genelde Müslüman dünyanın kaderini değiştirmede anahtar unsurlardan biri. Ancak bu fikirlerin toplumda karşılık bulabilmesi, ses getirebilmesi, etkili ve kalıcı olabilmesi için liberal değerlerin ve fikriyatın muhakkak bu toprakların diline tercüme edilmesi lazım. Sadece Batılı filozoflardan aktarmalar yaparak, Batının tarihsel-sosyal serüveninden örnekler vererek liberal fikriyat bu topraklarda kök salamaz. Özgürlük fikrinin Doğulu-İslami köklerini keşfetmeye, bu değerlerin bizim temel kaynaklarımızla çelişmediğini göstermeye, aksine özgürlük ve piyasanın İslâm'ın cevaz verdiği, desteklediği, tarihsel pratiğine de uygun değerler ve kurumlar olduğunu göstermek durumundayız. Bunun için LDT'nin ve liberal aydınların yerli-İslami kaynaklara biraz daha yakından bakmaya, yerli bir dil geliştirmeye ihtiyacı var diye düşünüyorum.

8. Önerilerimi üç noktada toplayabilirim.

- *Daha profesyonel kitap yayıncılığı: yazarlar ve mütercimlerle sözleşmeye ve piyasa koşullarında telif-tercüme ücreti ödemeye dayalı, reklam-tanıtım kampanyalarına önem veren, oturmuş kuralları olan bir yayıncılık anlayışı çok önemli.*
- *Daha sağlam finansal kaynaklar: Avrupa ve Amerika'daki liberal sivil toplum kuruluşlarınıninkine benzer, sağlam ve kalıcı finansal kaynakların bulunması önemli.*
- *Daha dışa açık bir yapı: Liberal değerlerle belli ölçüde sorunları olsa da, muhafazakar, İslamcı, solcu, sosyalist vb. öteki ideolojilerin takipçilerine, toplumun öteki kesimlerine yönelik etkinlikler, daha dışa açık, farklı seslere de söz hakkı tanıyan faaliyetler önemli.*